

„Aki olvas,
saját magát olvassa” Albert Gábor:
Csakazértis!
(beszélgetés magammal)
Pont Kiadó, Bp., 2009.

Bárhogy is próbáljuk elmismásolni a keserű tényt, a könyvek túlnyomó többségének lehangoló sors jut osztályrészül: a feledés. Raktárak mélyén, könyvespolcokon csak a por és a nap emészti őket lassan, szívósan, s gyakorta nemcsak a gerincük fakul ki, hanem a bennük levő gondolatok is – már ha vannak bennük egyáltalán! – megkopnak, elveszítik időszerűségüket. Albert Gábor sokadik, legutóbbi könyve, a *Csakazértis!* éppen ellenkező utat járt be: most, megjelenése pillanatában még aktuálisabb, mint a gondolatok papírra vetése idején volt.

Egy valamiben közmegegyezés van ma Magyarországon: nagy bajban, válságban vagyunk. A vélemények csak abban térnek el egymástól, hogy miként kell kezelni a válságot. Bár manapság az a „haladó” szemlélet, hogy az író érje be az alany és az állítmány egyeztetésével, Albert Gábor többre vágyik a nyelvtani rutinyakorlatoknál, az irodalmon túli világ is érdekli, kiértelt véleménye van a válságkezelésről is. Már évekket ezelőtt tisztán látta, hogy a „pannon puma” ráklépésre váltott, hogy visszafelé baktatunk, s jó előre felírta a gyógymódot is: „Minél súlyosabb a baj, annál magasabbra kell emelni a családtámogatásra, a nevelésre és a művelődésre szánt összegeket.” Ez a kézenfekvő megoldási javaslat homlokegyenest az ellenkezője annak, amit azok a „szakértők” javasolnak, akik – s ezt kertes nélkül ki kell mondani – szántszándékkal a szakadék szélére kormányozták az országot. Ne legyen illúziónk, a „szakértők” füttyülnek majd Albert Gábor javaslatára, az önvizsgálattal sem fognak bíbelődni, de ő elmondhatja: *Dixi et salvavi animam meam*.

Válság esetén elkerülhetetlen megvizsgálni, hogy milyen erők, milyen folyamatok okozták a válságot, hiszen sokkal többről van szó, mint gazdasági csődről. A krízis egy hosszú szellemi folyamat betetőzése is, amire csak akkor találunk gyógyírt, ha a távoli múltba nyúló hajszálgyökereit is felkutatjuk és elvágjuk. Ennek futólagos illusztrálására most elégedjünk meg két idézettel, amelyeket Albert Gábor tapintatosan nem közvetlenül egymás után citál. Illyés Gyula a két világháború közötti értelmiség „Ady-szemléletű” táborát úgy jellemzi a *Beatrice apródja*iban, hogy „...a Horthy-rendszerrel szemben szinte a szomszédos országok szellemével érzett közösséget. Masaryktól és Beneš-től több jót várt a nép, a nemzet javára, mint a magyar állam irányítóitól.” Lapozzunk vissza pár oldalt, s idéz-

zünk újra szó szerint: „Csehszlovákia nemzeti állam lesz, nemzeti kisebbségek nélkül; ezt a célt pedig részben a kisebbségek kiűzésével, részben erőszakos asszimilálásukkal kell elérni.” Ez az illúzió-gyilkoló mondat a „humanista”, szabadkőműves Edvard Beneš-től származik: tőle remélt több jót a magyarországi értelmiség említett része, mint az ötezer népiskolát felépíttető, az ország éves költségvetésének 10%-át kultúrára és oktatásra fordító, „reakciós” Klebelsberg Kunótól. Mit ért az az értelmiség, amelyiknek ennyi valóságérzéke és ennyi erkölcsi tartása volt? De ne beszéljünk múlt időben! A kérdést jelen időben is feltehetjük, hiszen a fentieket valló és részben meg is valósító Beneš ma is az Európai Unió egyik politikai bálványja, s az előbbi kínos sorokat felemlgetni ma is tapintatlanság, szalonképtelenség. Albert Gábor azonban nem dugja a fejét homokba, nem folytat struccpolitikát. Egyik legrokonszenvesebb vonása, hogy nincs előtte tabu. A napjainkban talán érdemén fölül becsült Márai Sándorról kerekperek kimondja, hogy olykor-olykor szisztematikusan becsmérelte a magyarságot, Hamvas Béla esetében pedig arra figyelte fel, hogy a cigányzene elleni kirohását 1959-ben, a legalkalmatlanabb időpontban terjesztette ki az egész magyarságra. A *Csakazértis!* az intellektuális bátorság és egyenesség példája, szembe mer nézni a kényelmetlen dolgokkal is, sőt vallja, hogy ezekkel kötelező szembenéznünk, mert immár nem magyar sorskérdésekkel viaskodunk, hanem magyar létkérdésekkel. Ugyanis, ha a jelenlegi demográfiai folyamatok nem javulnak meg, száz év múlva nem lesz kinek a sorskérdésein rágódnunk, mert a magyarság elfogy. Ma már a magyarság megmaradása a tét, s „ennek árnyékában – mondja Albert Gábor – minden más kérdés elveszti jelentőségét.” A magyarság fogyását, sorvadását – pontosabban: sorvasztását – bármi áron meg kell állítanunk! Már hallom is a kórust: vészmadárkodik, sötétben látja a jövőt. A tények azonban makacs dolgok, jóllehet tisztában vagyok vele, hogy ezt a kórust a tények sem zavarják, s ha sarokba szorítják őket, azzal a csattanós „érvvel” szoktak kirukkolni, hogy annál rosszabb a tényeknek.

Albert Gábor csökönyösen egyre csak azon töpreng, hogy ezt a sunyi, csendes elsorvadásra, kimúlásra ítélt népet hogyan lehetne felrázni, mi legyen a követendő túlélési stratégiája. „Szabad-e, érdemes-e a nagyobb konc, a kisebb nyomorúság reményében behódolni?” – kérdezi. Albert Gábor a Kádár-rendszerben élte le élete javát, saját szemével látta, hogy a gulyáskommunizmus – a nagyobb konc – hogyan sorvasztotta el népünk gerincét, roppantotta meg jellemét, s éppen ezért az előbbi kérdésre az ő válasza egyértelmű: nem. Nem,

mert egy nép egészségét nem az anyagi helyzetén, hanem a lelkiállapotán mérhetjük le elsősorban. Sőt, Albert Gábor azzal a még merészebb kérdéssel is szembenéz, hogy ha a háború és a béke között kell választani, mindig a kényelmesebb békét válasszuk-e?

A bajok forrását kutatva, Albert Gábor nem mutogat másokra, nem másokat vádol sem Trianonért, sem másért. Megszívlelte a Gogol révén híressé vált bölcsességet: ne a tükröt szidjad, ha a pofád görbe. Legelőször is önvizsgálatra ösztökél. Az irodalom egy tükörszoba, mondja, ahol mindenki önmagát látja, már ha szembe mer nézni önmagával. Sokan tépelődtek már azon, hogy miért fogy az olvasók, különösen az igényes irodalmat olvasók száma. Az egyik okra a *Csakazertis!*-t olvasva döbbsentem rá. „...minden jelentős művészet legszilárdabb alapja: az önismeret” – tapint rá a lényegre Albert Gábor. Napjaink tömegembere éppen ezt akarja mindenképpen elkerülni, önmaga elől menekül mesterséges világokba, kerüli a szembenézést önmagával. Ezt a gondolatot egy megjegyzéssel nyomatékosítom: nemcsak az olvasók menekülnek a szembesülés elől, hanem az írók jelentékeny hányada is ódzkodik a húsba vágó kérdések felvetésétől. S ezen a ponton egy kis vitám van Albert Gáborral, aki igen nagyra becsüli Eötvös Károly anekdotázó prózáját, mondván, hogy illata, zamata van. Ez igaz, de hiányzik belőle a mélység. Nem véletlen, hogy Mikszáth, ennek a típusú irodalomnak a legkiemelkedőbb képviselője élete vége felé, amikor Dosztojevszkij regényei a kezébe kerültek, azon tépelődött, hogy talán neki sem az anekdota felé kellett volna terelgetnie – kisiklatnia? – a magyar prózairodalmat, hanem inkább a Kemény Zsigmond-féle utat kellett volna folytatnia. S itt kapcsolódunk hozzá Albert Gábor egy másik gondolatához. Szerinte a magyar irodalom elsősorban nekünk, magyaroknak szól. Ha ezt a megállapítását igaznak fogadjuk el, ez azt is jelenti, hogy a magyar irodalom provinciális, mert csak egy szűk kör – a hatmilliárdból tizenöt millió ember – érdeklődésére tarthat számot. Az anekdotázó irodalmat valóban kevesebben értik, mert egy zárt közösség élményeiből születik, a létkérdéseket feszegető irodalom viszont minden gondolkodó embert felrázhat, nem szükséges hozzá a helyi szokások, hagyományok, folklór stb. ismerete. Például az ókori görög dráma vagy a XIX. századi orosz regény nem csak a görögöké vagy az oroszoké, hanem mindenkié! Igaz, hogy az orosz olvasó Dosztojevszkij regényeinek több rétegét érti meg és érzi át, mint aki más kulturális közegben nevelkedett és fordításban olvassa őket, de ennek ellenére a *Bűn és bűnhődés*, a *Félkegyelmű* mindenkinek üzen. A művészeti nagyságnak és értéknek ezt

a feltételét – egyedi és egyetemes korrelációját – Fülep Lajos ragadta meg és fejtette ki zseniálisan. El kell azonban ismernünk, hogy Albert Gábor megállapításában sok igazság van: prózánk bizonyos hányadára és líránk egészére érvényes. A líra – minden líra – annyira nyelvhez kötött, hogy csak az eredeti nyelven élvezhető teljes gazdagságában, s ilyen értelemben, természeténél fogva minden líra „provinciális”. (Az elbeszélő költemények egy kicsit jobb helyzetben vannak.)

Ez a mi szomorú paradoxonunk: a magyar irodalom azért maradt helyi jellegű, mert az egyetemes, világszínvonalú, mindenkire szóló líránk, nyelvi bezártságunkból és a műfaj természetéből adódóan „provinciális”.

Albert Gábor nem kor-szerű író. Az irodalom és a művészet szerepét nem a szórakoztatásban, nem a játékban látja, mint az ma oly divatos – s a divat mindig diktatórikus, állapítja meg nagyon helyesen –, hanem a küldetésében. Egy ilyen kijelentés ma skandalumnak számít, s külön pikantériája a dolognak, hogy ma mindennek küldetése – *missionja* – van, csak az irodalomnak nem lehet! Albert Gábor abban sem tart lépést a korról, hogy fontos neki a hagyomány: „Az irodalom maga a megtestesült hagyomány”, „...a nyelv nem más, mint merő hagyomány” – írja.

A könyv legfontosabb, újra és újra visszatérő témája a magyarság sorsa. Két román vonatkozású bekezdés azzal szembesíti az olvasót, hogy a magyarság életerejé megcsappant. (Persze csak azt az olvasót, aki ezzel a problémával egyáltalán szembe akar nézni.) A román és a magyar önszemlélet közötti különbség fényesen illusztrálja, hogy megtört a lendületünk. Mi még mindig az utolsó csatlós vádjának terhe alatt roskadozunk, a románok ellenben – igencsak kanyargós történelmük ellenére – nem tépelődnek. Megbízható közvéleménykutatási adatok szerint ők úgy érzik, hogy nekik mindig igazuk van. A románból francia íróvá lett Cioran szerint „Bizonyos mérvű nagyzási hóbort igen fontos mind az egyén, mind a népek számára...” Lám, a románokból ez nem hiányzik! Nyilván az sem véletlen, hogy minket viszont a „Merjünk kicsik lenni!” meséjével andalítanak „jóakaróink”. Egy nép életében rendkívül fontos az ész és a szenvedély, az apollói és a dionüszoszi elem aránya. Nálunk, magyaroknál ez az arány aggasztó mértékben megbomlott. Kicsinyesen méricskélünk, számolgatunk, csak az eszünkre hagyatkozunk: erről tanúskodik a végzetes következményekkel járó egykézés is. Az éremnek azonban másik oldala is van. Albert Gábor meghökkenve veszi észre, hogy ez az élelendületét, élet-őrültségét elvesztett, betegesen józan magyar nép, politikai kérdésekben éppen hogy nem hallgat a híres józan észére: a „...választók megdöbbsentően keveset törődnek a való-

sággal...”. Reználtan le is vonja a következtetést: a világot nem a racionális, hanem az irracionális irányítja.

Valószínűleg minden könyvből kiválasztható a leg-sokkolóbb lap. Albert Gáboréban ez a hetvennyolcadik, ahol egymás után sorjáznak a nemzetiségi és a kisebbségi kérdéstről a széles közönség elől gondosan eltitkolt – Beneš már idézett véleményével versenyre kelő – megnyilatkozások. „...az Egyesült Államok polgára nehezen érti meg, hogy egyesek miért óhajtják megőrizni a nemzeti kisebbségeket, ahelyett, hogy beolvasztanák őket.” Walter Bedell Smith, a *melting pot* hazájának politikusa nyilatkozott így 1946-ban. Hasonló szellemben nyilatkozott az angol Lord Hood is, de az igazi meglepetés csak ezután következik: „...a nemzeti kisebbségek kiűzése a leginkább kielégítő és célravezető megoldásnak látszik.” Ez az épületes vélemény 1944. december 15-én hagyta el a száját egy angol politikusnak. A neve: Winston Churchill. No comment!

Albert Gábor igen olvasott és tájékozott író, de egy kérdésben nincs összhangban a legfrissebb kutatási eredményekkel. Ő is megismétli a Szent István királyunk szájába adott, oly sokszor belénk sulykolt intel-

met: az egynyelvű és egyszokású ország gyenge. A „sulykolók” azt sugallják ezzel, hogy az idegeneknek annak ellenére engedjünk még nagyobb teret hazánkban, hogy a magyar államvagyonnak már így is példátlanul nagy része került a kezükbe. Mályusz Elemér már 1941-ben, a Századokban, *Az egynyelvű ország* című cikkében, majd az ő nyomán 2004-ben, ugyancsak a Századokban, Vekkerdi József meggyőzően bizonyították, hogy az eredeti latin szövegben Szent István nem az egész *királyság*, hanem csupán a *királyi udvar* esetében tartja előnyösnek a többnyelvűséget.

Albert Gábor szellemes megjegyzése szerint a napló-írás hasonlít a kutyasétáltatáshoz. Nyilvánvalóan arra gondol, hogy e két, egymástól távol álló cselekvés közös vonása a napi rendszeresség. A *Csakazértis!* azonban nem kutyasétáltató, az eseményeket krónikaszerűen, rutinból rögzítő könyv. Műfaját nehéz meghatározni, talán leginkább intellektuális naplónak mondható. Ajánlom mindenkinek, aki – akár kutyasétáltatás közben is – *csakazértis* mer gondolkodni és szereti az igazságot.

Babus Antal

A Barankovics István Alapítvány irodalmi ösztöndíjpályázata

A Barankovics István Alapítvány pályázatot hirdet irodalmi ösztöndíjra olyan fiatal (1969. november 1. után született) írók, irodalmárok részére, akik szépirodalmi vagy szociográfiai munkájukhoz kérnek támogatást 2010-re.

- Az ösztöndíj célja, hogy tehetséges fiataloknak segítséget nyújtson készülő vagy tervezett könyvük (verseskötet, novelláskötet, regény vagy szociográfiai munka) kidolgozásához, befejezéséhez.
- Az ösztöndíj odaítéléséről a Barankovics István Alapítvány által felkért szakmai kuratórium dönt.
- Ösztöndíjban évente egy fő részesülhet.
- Az ösztöndíj egy naptári évre szól.
- Az ösztöndíj összege havi (nettó) 100.000 Ft.
- Az ösztöndíjas az ösztöndíj lejártakor a tervezett könyv kéziratát nyomdakész állapotban az Alapítvány rendelkezésére bocsátja.
- Az Alapítvány igényt tart a kézirat kiadási jogára és vállalja – külön szerződés alapján – a könyv megjelenítését.
- Az ösztöndíj megvonható vagy részlegesen visszatartható, ha az ösztöndíjas vállalt kötelezettségének nem tesz eleget.

A pályázati kérelemhez csatolni kell:

1. a pályázati adatlapot, mely letölthető a Barankovics István Alapítvány honlapjáról (www.barankovics.hu). a Pályázatok menüpont alatt

2. szakmai önéletrajzot (amelyben fel kell tüntetni a korábban elnyert ösztöndíjakat, illetve a meghirdetett időszak alatt pályázott vagy elnyert további támogatásokat)
3. publikációs jegyzéket, a legfontosabb három folyóirat-közlés fénymásolatát
4. munkatervet (a tervezett könyv vázlatát 1500–2000 betűhelynyi terjedelemben)
5. nem kötelező, de hasznos a szakmai ajánlás

A pályázatok beadási határideje: 2009. november 2.

A pályázatokat benyújtása:

- személyes leadás: a Barankovics István Alapítvány irodájában (Budapest IX. Kálvin tér 8. II. em. 13.), hétfőtől csütörtökig 16 óráig, péntekenként 14 óráig,
- postai úton történő anyagküldés esetén a legkésőbb 2009. november 2-i postabélyegzővel a Barankovics István Alapítvány (1091 Budapest, Kálvin tér 8. II. em. 13.) címére feladott anyagokat fogadjuk el.

Az elbírálás határideje a fenti határnaptól számított 30 munkanap.

Jelen pályázati felhívás és a pályázati adatlap megtalálható a Barankovics István Alapítvány honlapján:

www.barankovics.hu